

ПЕДАГОГІЧНА ПІДТРИМКА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНО ЗДІБНИХ УЧНІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ НИМИ ІСТОРИКО- СУСПІЛЬСТВОЗНАВЧИХ ДИСЦИПЛІН

У статті визначено, що в сучасній школі суттєво зростає роль історико-суспільствознавчих дисциплін, які є важливим засобом громадянського й особистісного становлення учнів. Доведено, що особливо важливе значення вивчення цих навчальних предметів має для інтелектуально здібних учнів підліткового віку, які при правильно організованій педагогічній підтримці зможуть у майбутньому увійти до інтелектуальної еліти держави. Це зумовлює доцільність надання їм кваліфікованої педагогічної підтримки під час вивчення ними історико-суспільствознавчих дисциплін.

У публікації наведено тлумачення поняття «педагогічна підтримка», а також представлено авторську модель надання такої підтримки інтелектуально здібним підліткам у вивченні ними історико-суспільствознавчих дисциплін, в якій враховувались, з одного боку, особливості організації навчальної діяльності цієї категорії школярів, а, з іншого боку, – специфіка змісту освіти указаних дисциплін та методики їх викладання в основній школі. Ця модель передбачає, що для кожного учня розробляється своя індивідуальна освітня траєкторія опанування змісту вказаних предметів на основі врахування його особистих інтересів, потреб, прагнень та освітніх можливостей. Центральне місце в освітньому процесі відводиться активним та інтерактивним методам і формам організації освітньої діяльності школярів.

Ключові слова: педагогічна підтримка, інтелектуально здібні учні, основна школа, історико-суспільствознавчі дисципліни.

Ткачев А. С. Педагогическая поддержка интеллектуально способных учащихся основной школы при изучении ими историко-обществоведческих дисциплин. В статье определено, что в школе существенно возрастает роль историко-обществоведческих дисциплин, которые являются важным средством гражданского и личностного становления учащихся. Доказано, что особо важное значение изучение этих учебных предметов имеет для интеллектуально способных учащихся подросткового возраста, которые при правильно организованной педагогической поддержке смогут в будущем войти в интеллектуальную элиту государства. Это обуславливает целесообразность предоставления им квалифицированной педагогической поддержки при изучении ими историко-обществоведческих дисциплин.

В публикации приведено авторское толкование понятия «педагогическая поддержка», а также представлена авторская модель оказания такой поддержки интеллектуальным способным подросткам в изучении ими историко-обществоведческих дисциплин, в которой учитывались, с одной стороны, особенности организации учебной деятельности этой категории школьников, а, с другой стороны, – специфика содержания образования указанных дисциплин и методика их преподавания в основной школе. Эта модель предполагает, что для каждого ученика разрабатывается своя индивидуальная образовательная траектория овладения содержанием указанных предметов на основе учета его личных интересов, потребностей, стремлений и образовательных возможностей. Причем центральное место в образовательном процессе отводится активным и интерактивным методам и формам организации образовательной деятельности школьников.

Ключевые слова: педагогическая поддержка, интеллектуально способные ученики, основная школа, историко-обществоведческих дисциплин.

Tkachov A. Pedagogical support of intellectually capable pupils of the secondary school during their study of historical - social disciplines. *The article determines that the significance of historical-social disciplines increases greatly in the modern school, which in its turn is an important means of civil and personal formation of schoolchildren. Moreover, these educational disciplines are especially important in the process of training and education of intellectually capable pupils of adolescence who with properly organized pedagogical support will be able to enter the intellectual elite of the state in the future. Therefore, the problem of providing pedagogical support to intellectually capable pupils of adolescence during the study of their historical-socio disciplines acquires today a special relevance.*

Taking into account different points of view of scientists, we may draw a conclusion that in the study under the pedagogical support we mean a special kind of professional activity of the teacher, aimed at providing advisory preventive and operational assistance to students in overcoming the difficulties and problems that arise in their educational activities, creating the optimal prerequisites for learning, development and personal formation of each student on the basis of the maximum full consideration of his individual needs, interests, goals, aspirations, and also at encouraging pupils to display an active effort to implement reflection, self-determination and self-improvement.

On the one hand, while modeling the pedagogical support of intellectual capable teenagers in their studying the peculiarities of the organization of the educational activities of this category of pupils were taken into account, and on the other hand, the specifics of the educational content of the indicated disciplines and the method of its teaching in the secondary school.

During the research, it was developed an author's model for providing pedagogical support to intellectually capable students of the secondary school studying their historical-social disciplines. This model assumes the developing of the

individual educational trajectory for each student for mastering these subjects, which its turn takes into account his personal interests, needs, aspirations and educational capabilities. Moreover, the central place in the educational process is given to active and interactive methods and forms (project-technology, portfolio, staging, etc.) of educational activities organization for schoolchildren. It should also be noted that a significant attention of teachers is devoted to the formation of constructive I-concept for capable students, which contributes to the development of a conscious attitude towards learning and to their own personal formation as a whole.

Key words: *pedagogical support, intellectually capable students, secondary school, historical - social disciplines.*

Постановка проблеми в загальному вигляді. В умовах інтенсивної модернізації всіх сфер життєдіяльності українського суспільства в освітньому процесі школи значно зростає роль історико-суспільствознавчих дисциплін, які є важливим засобом громадянського й особистісного становлення школярів. Причому особливо значуще місце ці навчальні предмети займають в процесі навчання й виховання інтелектуально здібних учнів, які при правильно організованій педагогічній підтримці зможуть у майбутньому ввійти до інтелектуальної еліти держави. Слід також відзначити, що найважливішим етапом у розкритті й подальшому формуванні творчих потенцій обдарованої особистості є отрочество, яке охоплює підліткові роки людини й визначається в науковій літературі як перехідний етап від дитинства до дорослості. Тому проблема педагогічного забезпечення успішного вивчення інтелектуально здібними учням підліткового віку історико-суспільствознавчих дисциплін набуває сьогодні особливої актуальності.

Аналіз актуальних досліджень, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Як встановлено в процесі проведення дослідження, у наукових публікаціях розкрито окремі питання організації навчальної роботи інтелектуально здібних підлітків, у тому числі на уроках історико-суспільствознавчого циклу. Так, розуміння суті інтелектуальних здібностей та обдарованості, шляхи їх подальшого розвитку визначено в наукових працях Д. Богоявленської, В. Моляка, С. Сисоєвої та ін. Особливості організації

освітньої діяльності високоздібних учнів підліткового віку схарактеризовано в наукових доробках А. Горміна, Н. Себіновської, Н. Фостік та ін. Особливості викладання історико-суспільствознавчих дисциплін у сучасній школі проаналізовано Л. Жуковою, І. Мітюковою, О. Пометун та ін. Деякі аспекти надання педагогічної підтримки обдарованим школярам схарактеризовано в працях О. Антонової, Ю. Грищук, А. Петрихіна та ін.

Як свідчить аналіз наукової літератури, ученими зроблено вагомий внесок у вивчення окремих аспектів проблеми надання педагогічної підтримки інтелектуально здібним учням основної школи як запоруки успішності вивчення ними історико-суспільствознавчих дисциплін. Водночас установлено, що ця проблема, незважаючи на її беззаперечну актуальність, комплексно не досліджувалась. Це зумовило вибір теми та мети представленої публікації.

Мета статті – представити авторську модель педагогічної підтримки інтелектуальної підтримки учнів основної школи під час вивчення ними історико-суспільствознавчих дисциплін.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як відзначається в науковій літературі, учені пропонують різні тлумачення самого поняття «педагогічна підтримка». Зокрема, під цим поняттям вони розуміють: процес спільного визначення педагогом та учнем його індивідуальних потреб, інтересів, цілей, можливостей, а також способів подолання тих труднощів, перешкод, які заважають дитині досягти поставлених цілей; особливу педагогічну систему, що сприяє самовизначенню школяра в різних ситуаціях вибору на основі співробітництва та взаємодії з учителем; особливий вид професійної діяльності вчителя, спрямованої на вирішення певних специфічних проблем особистості дитини; систематичну, цілеспрямовану взаємодію з учнями, націлену на забезпечення успішності цього процесу шляхом перетворення кожного підлітка на його активного суб'єкта [2; 6; 8].

На підставі викладеного визначено, що в дослідженні під педагогічною підтримкою розуміється особливий вид професійної діяльності вчителя,

спрямованої на надання консультативної превентивної й оперативної допомоги школярам у подоланні труднощів та проблем, які виникають в їхній освітній діяльності, створення оптимальних передумов для навчання, розвитку й особистісного становлення кожного учня на основі максимально повного врахування його індивідуальних потреб, інтересів, цілей, прагнень, а також на спонукання школяра до прояву активних зусиль щодо здійснення рефлексії, самовизначення й самовдосконалення.

Зазначимо, що під час моделювання педагогічної підтримки інтелектуально здібних підлітків у вивченні ними історико-суспільствознавчих дисциплін враховувались, по-перше, особливості організації навчальної діяльності цієї категорії школярів, а, з іншого боку, – специфіка змісту освіти з указаних дисциплін та методика їх викладання в основній школі. Як свідчить аналіз наукових праць, в яких висвітлюється перший із названих аспектів, важливими характерними ознаками інтелектуально обдарованих та високоздібних учнів є оригінальність і гнучкість мислення, розвиненість, розумові здібності, гарна пам'ять, упертість та зосередженість у досягненні поставленої мети, прояв перфекціонізму.

Причому невідповідність реальних навчальних досягнень школяра його власним вимогам та його очікувань викликає в нього відчуття незадоволення й виражені негативні переживання, які можуть набувати ще більшої гостроти в силу того, що обдаровані люди, як правило, мають надзвичайно високу чуттєвість до будь-яких зовнішніх впливів та сигналів (емоційних реакцій, звуків, дотиків, запахів тощо). Серед типових для обдарованих школярів рис можна також назвати категоричність суджень, нетерплячість до недоліків інших людей, прагнення до суперництва, що значно ускладнює спілкування цих учнів з однокласниками та вчителями, стаючи причиною різних непорозумінь та конфліктів. З урахуванням викладеного вчені відносять обдарованих учнів до групи ризику. У контексті порушеної проблеми необхідно також відзначити, що в підлітковому віці до типових для

інтелектуально здібних учнів проблем додаються ще проблеми, зумовлені розгортанням так званої підліткової кризи [1; 3; 5; 7; 10].

У такому випадку питання надання цим школярам кваліфікованої педагогічної підтримки набуває ще більшої актуальності. При цьому важливо відзначити, що реалізація цієї підтримки обдарованим школярам під час вивчення ними історичних і суспільствознавчих дисциплін, як і будь-яких інших дисциплін, має свої особливості.

Зокрема, розкриваючи специфіку вивчення школярами історичних дисциплін, І. Фокєєва й І. Сафронова цілком слушно відзначають, що процесу історичного пізнання значною мірою притаманна суб'єктивність, тому результати вивчення історії людства відрізняються різноплановістю й багатоаспектністю. У світлі цього автори констатують, що вивчення історії учнями вимагає не стільки освоєння ними інформації про певні події минулого, дослідження розвитку суспільства на основі історичних пам'яток та джерел, скільки освоєння самої людини в цих подіях [9, с. 5-6]. О. Пометун та Г. Фрейман також підкреслюють, що вивчення учнями історії сприяє не тільки підвищенню історичної обізнаності особистості, але й розвитку в неї нових соціально важливих якостей, її активній інтеграції в життєдіяльність демократичного суспільства, розуміння й опанування його провідних цінностей [4, с. 5-6]. У свою чергу, В. Ципко наголошує, що суспільствознавчі дисципліни сприяють формуванню суб'єктів навчання як відданих громадян і патріотів, які відрізняються розвиненим історико-філософським мисленням, сформованістю вмінь політичного й соціально-економічного аналізу сучасних соціальних процесів та тенденцій, а головне – готовністю брати активну участь у різних видах діяльності, спрямованій на забезпечення подальшого становлення та розквіту країни [11, с. 61-61].

На основі вивчення наукової літератури зроблено висновок про те, що важливими завданнями викладання історико-суспільствознавчих дисциплін в основній школі є не тільки засвоєння школярами необхідної історичної

інформації, але й формування в них ціннісного ставлення до тих чи інших подій, забезпечення усвідомлення наступності між подіями, явищами, які спостерігались у минулому чи відбуваються в суспільстві сьогодні, умінь правильно оцінювати їх значення у вітчизняній чи світовій історії. Очевидно, що інтелектуальна розвиненість обдарованих підлітків є сприятливим фактором формування в них указаних умінь. Проте для успішного виконання поставлених завдань необхідно організувати учням відповідну педагогічну підтримку у вивчення ними вказаних навчальних предметів.

Зокрема, під час проведення дослідження було розроблено авторську модель надання цієї підтримки інтелектуально здібним учням основної школи під час вивчення ними історико-суспільствознавчих дисциплін. Ця модель передбачає, що для кожного учня розробляється своя індивідуальна освітня траєкторія опанування змісту цих предметів, в якій максимально враховуються його особисті інтереси, потреби, прагнення й освітні можливості. Передбачається, що підліток має самостійно, цілеспрямовано й наполегливо реалізовувати цю траєкторію. У такому випадку вчителям історико-суспільствознавчих дисциплін відводиться роль модератора, консультанта, який при необхідності допомагає учню подолати наявні труднощі та реалізовувати необхідні навчальні дії.

Важливо також зауважити, що центральне місце в процесі вивчення інтелектуально здібними учнями історико-суспільствознавчих дисциплін відводиться активним та інтерактивним методам і формам (проектна технологія, портфоліо, інсценування тощо) організації їхньої освітньої діяльності. При цьому значна увага вчителів приділяється формуванню у здібних підлітків конструктивної Я-концепції, що сприяє розвитку в них усвідомленого ставлення до навчання й до власного особистісного становлення в цілому.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Як свідчать отримані результати дослідження, реалізація на практиці розробленої моделі педагогічної підтримки інтелектуально здібних учнів основної школи під час вивчення ними історико-суспільствознавчих дисциплін сприяє засвоєнню кожним із них

відповідних ключових та предметних компетентностей, ефективному розвитку індивідуальних здібностей особистості, а також формуванню в неї суспільно важливих якостей. У подальшому дослідженні планується більш докладно схарактеризувати результати практичної діяльності щодо формування ключових компетентностей в інтелектуально-здібних учнів основної школи під час вивчення ними історико-суспільствознавчих дисциплін.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Passow A. H. Education of the Gifted. Prospects. / A. H. Passow – 1984. Vol. 14. N 2. P. 177-187.
2. Газман О. С. Педагогическая поддержка детей в образовании как инновационная проблема. Новые ценности образования : Десять концепций и эссе. / О. С. Газман – М., 1995. С. 58-63.
3. Гормин А. С. Обучение и воспитание одаренных подростков в парадигме барьерной педагогики: дис. ... док-ра пед. наук : 13.00.01. / А. С. Гормин – Великий Новгород, 2004. 428 с.
4. Пометун О. І., Фрейман. Г. О. Методика навчання історії в школі. / О. І. Пометун, Г. О. Фрейман – К.: Генеза, 2006. 328 с.
5. Рибалка В. В. Психологія розвитку творчої особистості: навч. посіб. / В. В. Рибалка – К., 996. 236 с.
6. Риженко М. В. Педагогічна підтримка розвитку лідерського потенціалу старших підлітків у колективній діяльності: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07. / М. В. Риженко – Х, 2014. – 20 с.
7. Сербіновська Н. В. Психологічні труднощі обдарованих учнів Обдарована дитина. / Н. В. Сербіновська // 2008. – № 10. – С. 36-42.
8. Тарасов М. А. Педагогическая поддержка развития способности к личностной саморегуляции у старших дошкольников в условиях детского сада : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.01. / М. А. Тарасова – Хабаровск, 2006. 223 с.
9. Фокеева И. М., Сафронова И.В. Использование содержания гуманитарных предметов для раскрытия преступной сущности идеологии терроризма: метод. рек. / И. М. Фокеева – Казань, 2014. – 36 с.
10. Фостик Н. М. Психологические проблемы одаренных подростков в процессе школьного обучения: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07. / Н. М. Фостик –М., 2005. 24 с.
11. Ципко В. В. Методична система навчання суспільствознавчих дисциплін студентів технічних університетів: дис. ... док-ра пед. наук : 13.00.03. / В. В. Ципко – Київ, 2015. 534 с.